

SMURTĄ ŠEIMOJE PATYRUSIŲ IR/AR PATIRIANČIŲ MOTERŲ RESOCIALIZACIJA KRIZIŲ CENTRE

INDRĖ DIRGĖLIENĖ, ONUTĖ JUNDULAITĖ
Klaipėdos universiteto Sveikatos mokslų fakultetas

Raktažodžiai: *smurtas, moteris, krizė, resocializacija.*

Santrauka

Smurtą šeimoje patyrusios moterys patiria sunkią traumą, kuriai įveikti dažniausiai reikalinga aplinkinių pagalba. Po trauminių įvykių moterys abejoja savimi ir kitais, jų savigarba būna pažeista pažeminimo, kaltės, bejėgiškumo patirčių. Pagalbos smurtą šeimoje patyrusioms moterims procese labai svarbu yra palaikymas, empatija, dėmesingumas, paramos, saugumo jausmo suteikimas, supratimas, iš klausymas bei galios atkūrimas, siekiant įgalinti moterį savarankiškai priimti sprendimus ir jaustis svarbia, atsakinga už save, keičiant elgesį, vertybes bei požiūrį į save ir kitus. Šio straipsnio tikslas - ištirti smurtą šeimoje patyrusių ir/ar patiriančių moterų resocializacijos galimybes krizių centre. Tyrimas buvo atliekamas taikant kokybinius duomenų rinkimo ir apdorojimo metodus. Apklaustos 5 respondentės naudojant interviu metodą. Tyrimo duomenys rodo, jog smurtą patyrusios moterys išgyvena 5 emocinių žaizdų gijimo etapus: neigimą, pyktį, derėjimąsi, depresiją ir išsivadavimą, kurių metu keičiasi moterų elgesys, vertybinės nuostatos, požiūris į save ir kitus, trauminę situaciją. Iš bejėgių, uždarytų, kaltinančių save ir kitus, jos tampa drąsiomis, laisvomis, savimi pasitikinčiomis, savarankiškomis, galinčiomis gyventi be smurto. Vadinasi, galima teigti, kad gyvenimas krizių centre padeda smurtą patyrusioms moterims resocializuotis.

ĮVADAS

Lietuvoje atlikti viktimologiniai tyrimai, teisėsaugos institucijų statistika rodo, kad moterys yra viena iš pažeidžiamų socialinių grupių, patiriančių įvairias nusikalstamas veikas. 87 % Lietuvos gyventojų pripažįsta, kad egzistuoja šeiminiis smurtas, moterys patiria fizinę, emocinę, psichinę, seksualinę ar ekonominę savo suaugtinio ar partnerio prievartą. Tik 4 % respondentų nurodė, kad toks reiškinys neegzistuoja [16].

Atsižvelgiant į statistinius duomenis, be to, žinant, kad tik maža dalis buitinio smurto nusikaltimų yra užregistruojama, galima daryti prielaidą, kad smurto prieš moteris problema ir šiais laikais yra opi Lietuvoje ir visame pasaulyje. Tai skatina tobulinti socialinės pagalbos ir paramos tinklą nukentėjusioms moterims bei teisinę bazę: "Lietuvoje nėra nė vieno specialaus įstatymo arba poįstatyminio akto, kuris būtų skirtas specialiai šeiminio (buitinio) smurto aukoms" [16]. Tokį įstatymą tik ruošiamasi 2011 priimti.

Smurtas prieš moterį šeimoje yra ir mokslinė problema. Ją įvairiais aspektais nagrinėjo daugelis Lietuvos ir užsienio mokslininkų: organizacijų, teikiančių paslaugas ir paramą nukentėjusioms nuo smurto moterims, sistemą analizavo R. Uscila [17]; smurto prieš moteris priežastis ir prevenciją tyrinėjo M. Gustainienė [3]; smurto prieš moteris paplitimu domėjosi A. Purvanekas, G. Purvaneckienė [12]; smurto reiškinio sampratą ir rūšis nagrinėjo B. Palavinskienė, S. Vidrinskaitė [10] ir kt.; moters vaidmenį istorinėje raidos plotmėje aptarė J. Reingardienė [14]; teisinę pagalbą smurtą patyrusioms aukoms analizavo S. Vidrinskaitė [19] ir kt.; prekybos moterimis ir prostitucijos aukų reabilitaciją bei pagalbos modelius aptarė J. Ruškus, N. Mažeikienė, S. Balčiūnas [14], D. Puidokienė [11] ir kt.

Smurto prevenciją tyrinėjo J. Gilligan [2]; smurto priežastis, smurtą traktuojant kaip socialinę problemą, aiškino A. Giddens [1]; traumos ir dvasinių žaizdų gydymo modelius aptarė L. H. Herman [4], G. May [9], D. Linn ir M. Linn [7].

Taigi smurto prieš moteris problema mokslininkų yra plačiai nagrinėta, tačiau ir šiomis dienomis ji nepraranda aktualumo, nes buitinio smurto aukų skaičius kasmet auga, o socialinės pagalbos tinklas ir teisinės bazės moterims, patyrusioms smurtą, funkcionavimas Lietuvoje yra silpnas.

Darbo tikslas – ištirti smurtą šeimoje patyrusių ir/ar patiriančių moterų resocializacijos galimybes krizių centre.

TYRIMO METODIKA

Tyrimas buvo atliekamas taikant kokybinius duomenų rinkimo ir apdorojimo metodus, nes kokybinė

socialinio tyrimo metodologija reiškia, kad gyvenimo realybė tiriama ne matuojant, o įsijaučiant – suprantant ją [8]. Tyrime dalyvavo 5 respondentės, kurių amžius vyrauja nuo 21 iki 38 metų. Tiriamosios atrinktos netikimybinės paprastosios atrankos būdu, apklaustos patogiausiai pasiekiamo moterų krizių centro gyventojos. Tyrimas buvo atliekamas iš anksto suderinus pokalbio laiką, preliminarę trukmę bei suteikus informaciją, kokio pobūdžio klausimai bus pateikti. Tyrimas buvo vykdomas 2010 m., vasario – balandžio mėnesiais Plungės moterų krizių centre.

Tyrimas grindžiamas kognityvia teorija, aktualizuojančia individo aktyvaus mąstymo reikšmę tolesniems jo veiksams; socialinio išmokimo teorija, aktualizuojančia aplinkos ir asmens tarpusavio sąveiką; asmens įgalinimo teorija - smurtą patyrusių ir/ar patiriančių moterų resocializacijoje aktualūs įgalinimo modelio aspektai: išoriniai resursai, vidiniai resursai bei dėl to besikurianti vidinė darna [15]; prisiminimų/traumos gydymo teorijos ir modeliai [4, 6, 7, 9]. Smurtą patyrusio asmens gyvenime svarbiu aspektu tampa dvasinių

žaidimų gydymo procesas, pereinantis tam tikras stadijas, pvz., pagal D. M. Linn [7] tai: neigimas, pyktis, derėjimasis, depresija, susitaikymas. Tik pasiekęs susitaikymo etapą asmuo yra pasirengęs pokyčiams asmeniniame gyvenime, pasirengęs priimti jam svarbius sprendimus.

TYRIMO REZULTATAI IR JŲ APTARIMAS

Tyrimo metu gauti smurto aukų pasisakymai pateikti 1 lentelėje.

Smurtas palieka skaudžius pėdsakus, nes čia susiduriama su kitų žmonių pikta valia ir brutalia jėga, kurią jie naudoja prieš žmogų. Ypač skaudūs būna šeiminio smurto padariniai [4].

Kubler–Ross [6] pateikia susitaikymo proceso modelį mirties situacijoje. Autorės teigimu, mirštantiesiems žmonėms dažniausiai būdingi penki emocinių žaidimų etapai: neigimas, pyktis, derėjimasis, depresija ir priėmimas. Neigimo etape mirštantis neleidžia sau net pagalvoti, kad kada mirs. Pykčio etape kaltina kitus, kad jie leido mirčiai jį sunaikinti. Derėjimesi – kelia sąlygas,

1 lentelė. Smurto aukų pasisakymai

Kategorija	Subkategorija	Teiginių fragmentai
Neigimas	Apgaudinėjimas savęs	...Sunkiausia buvo dėl dukros, stengdavai apsimesti, kad viskas gerai, neparodyti, kaip sunku, bet ji suprastavo, jausdavo viską... Iš pradžių bandžiau save įtikinti, kad viskas gerai, viskas susitvarkys...
	Žema savivertė	...Jis vis įsėdinėdavo mane, vadindavo ubage, kuri nieko neturi... <...> Aš tikrai nieko neturėjau savo, jaučiausi svetima tame bute...
	Baimė pasirodyti silpna	...Pradžioje galvojau, kad jam tik toks laikotarpis, niekam net nespasakojau apie tai, nenorėjau skaudinti tėvų ir parodyti, kad esu silpna, maniau praeis <...> nenorėjau gal pasirodyti, kad bijau jo...
	Nerimas dėl ateities	...bijojau, kad jo motina nesugalvotų atimti vaiko iš manęs, jei palikčiau jį <...> Sunkiausia buvo galutinai apsispręsti išsikirti. Baimė buvo būti išsikyrusia, ką žmonės pasakys, ką pagalvos, kam būsiu reikalinga tada...
Pyktis	Neapykanta kitiems	...ėmiau jausti neapykantą jam, jaučiausi pikta. Jis buvo labai pavaldus, niekur nedirbo, sugalvojęs sakydavo man, pvz., neik į darbą, užlaikydavo mane. Jausdavau tokį pyktį jam...
	Pavydas kitiems	...pavydėjau kitiems draugams, jog turi gražias šeimas <...> Kai pamatydavau, kokią gražią šeimą, suindavo pavydas, pagalvodavau, kaip būtų gerai, kad ir mūsų šeima tokia būtų...
	Kitų kaltinimas	...bet pykau ir ant jo <...> Dažnai kaltindavau ir jo draugus, aplinką kaltinau, tačiau jį teisinu <...> Vėliau kaltinau visą aplinką dėl to, kad jis geria, kad negerėja...
	Abejingumas	...Manęs niekas nebedomino <...> Gydytojai sakė, kad yra galimybė išgelbėti vaiką, tačiau jis gali gimti su apsigimimu. Be to, sakė esi jauna, vaikų dar tikrai galėsi turėti. Nedelsdama apsisprendžiau daryti abortą. Nežinau kodėl, gal dėl to, kad tai jo vaikas. Man jau viskas buvo vienodai...
Derėjimasis	Nuoskauda	...Jo tėvai vis įtikindavo likti su juo. <...> Negalau patikėti, kad jie taip įtraukė mane, vis atleisdavau jam. Jo šeima, tarsi labirintas, įtraukia ir sunku išeiti <...> Aš nenorėjau aiškintis visiems, jaučiau nuoskaudą...
	Nekantrumas, nesugebėjimas susikaupti	...neįstengdavau susikaupti ties vienu darbu, viską darydavau paskubomis <...> Vėliau nieko nesugebėdavau gerai atlikti...
	Derėjimasis su Dievu	...Dažnai jo prašydavau, kad padėtų man, prisizadėdavau eiti į bažnyčią, melstis kasdien, jei tik jis sutvarkys mano gyvenimą...
	Derėjimasis su skriaudėju	...aš jam pasakiau, gyvensiu su juo, jei jis gydysis nuo priklausomybės nuo alkoholio <...> gelbėdavau jį, sakydavau, kad liksiu su juo, kad tik nesizudyti...

Išsivadavimas	Savęs kaltinimas	...Pykau ant savęs, kad esu silpna, kad nepaliekiau jo <...> Galėjau savęs, kad apsilėdžiu, kaltinau, kodėl anksčiau nemačiau, kad jis toks, kam tuokiausi, kam to reikėjo...
	Atleidimas	...Nebegalvoju apie vaiko tėvą, dukra taip pat kol čia gyvename nė karto nepaklausė apie jį. Taip ir lengviau, kad vaikas neklausinėja, tačiau aš nepykstu ant jo <...> Dabar viską vertinu kitaip. Abu buvome kalti...
	Skleidimas gerų emocijų aplink save	...Išėjusi iš krizių centro, įstojau studijuoti socialinį darbą. Noriu padėti smurtą patyrusioms moterims <...> Kai atvyksta kitos moterys į centrą, padedu joms, rūpinamasi jomis aš jaučiausi reikalinga ir tas man pakelia nuotaiką, verčia jaustis svarbesne...
	Naujojo „Aš“ sukūrimas	...Pamačiau, kad galiu gyventi kitaip, kur nereikia nieko bijoti. <...> Be to, laikas viską gydo. Nebenoriu tos įtampos, to skausmo. Aš to nemusipelniau Susitaikiau su viskuo. <...> Ėmiau rašyti eilėraščius. Žiūrėjau romantinius filmus, išsiverkiau, tačiau neleidau visiški sau palūžti. Kovoju, kad nepalūžčiau. Ir pasibaigė. Toks jau mano charakteris...
Saugios aplinkos sukūrimas	Saugus prieglobstis	...Čia aš jaučiausi saugi <...> Tik atvykus čia pasijutau saugi. Žinojau, jog jis čia negali patekti...
	Biologinių miego ir valgyimo ritmų atkūrimas	...Bent jau galiu išsimiegoti ramiai, be baimės, kad jis grįš girtas, triušmaus, šauks ant manęs <...> nebereikia iš darbo grįžtant mąstyti, jis bus girtas, ar ne, pamiegoti galėsiu, ar eisiu į darbą visai be miego. <...> pavalgyti laiko dabar turiu...
	Susitikimai su šeimos nariais	...tėvai neklausinėjo, nespaudė, palaikė. Atvykdavo ir į krizių centrą manęs aplankyti, pasikalbėję su socialiniais darbuotojais nustojau kviepti pas juos trumpam pagyventi, sakė suprantantys, jog man geriau bus pabūti čia...
Prisiminimas ir gedėjimas	Traumos istorijos atkūrimas	...Vėliau pasidarė kai galiu pakalbėti su panašaus likimo moterimis grupinių užsiėmimų metu. Bent jau tuo momentu kažkaip būna lengviau <...> Geriau pasidaro, kai pamatai, kad ne vienas toks esi, jautiesi stipresnis...
	Teisinė kova su smurtautoju	...Darbuotojai padeda susitvarkyti teisinius reikalus dėl alimentų, pašalpas, į juos galiu kreiptis bet kokiu klausimu. Tai leidžia man jaustis tvirtesnei...
Susitaikymas	Naujų santykių užmezgimas	...Vėliau po truputėlį ėmiau bendrauti su kitomis moterimis. Pasiūlydama savo nuoskaudomis <...> Pradžioje nenorėjau net kojos iš centro iškelti, vėliau ėmiau išsidinėti su bendradarbiu, grįžau į gyvenimą <...> Krizių centre susiradau draugų, kartais kartu vakare kur nueidavom pasėdėti...
	Galios sugrąžinimas	...Patekusi į krizių centrą pradžioje buvo sunku planuoti kažką, galvoti apie ateitį. Dabar jau pradėdavau svarstyti, kaip toliau gyvensiu <...> Labai daug kalbėjom tiek su kitom moterim, tiek su socialinėm darbuotojom. Padėjo, tai, kad jaučiau palankumą, kurio man labai trūko, buvau ne viena. Po to supratau, kad galiu susitvarkyti savo gyvenimą...

kurios turi būti patenkintos, kad ligonis galėtų mirti. Depresijos etape asmuo kaltina save, kad leido mirčiai jį sunaikinti. Priėmimo etape asmuo susitaiko [6]. Šie penki etapai paprastai neišvengiami, kai gyja visos didžiosios nuoskaudos – smurtas, kankinimai, įkalinimai ir pan.

D. Linn ir M. Linn [7] pritaria, kad skriaudos, tarp jų ir smurtas, yra lyg mažos mirtys, tad atleisdami tam, kuris nuskriaudė mus, einame tuo pačiu penkių etapų keliu, kurių, pasak E. Kubler – Ross [6], neišvengia mirštantysis. Autoriai išskiria, jog gydant prisiminimus neigimo etape asmuo neleidžia sau net pagalvoti, kad buvo kada įskaudintas. Pykčio etape – kaltina kitus, kad šie jį skaudino ir žeidė. Derėjimosi etape – kelia sąlygas, kurios turi būti patenkintos, kol asmuo bus pasirengęs atleisti. Depresijos etape – kaltina save, jog leido, kad būtų žeidžiamas ir skaudinamas. Priėmimo – nekantriai laukia, kad iš nuoskaudų išsivaduos tobulėdamas. Galima teigti, kad asmuo išgyvena 5 traumos gijimo etapus, kol pasikeičia jo elgesys, vertybinės nuostatos.

Išanalizavus smurtą šeimoje patyrusių ir/ar patiriančių moterų pasisakymus, paaiškėjo, jog visų jų elgsenos ypatumai būdingi gijimo etapų reakcijoms, kurias pateikia dvasinį sveikimo kelią tyrinėjantys autoriai [1-5]. Tyrimas išryškino socialinio palaikymo svarbą resocializacijos procese. Krizių centras smurto prieš moterį šeimoje atveju gali suteikti galimybę darniai išgyventi dvasinių žaizdų gijimo kelią; ypatingą reikšmę įgyja socialinio darbuotojo asmeninė, socialinė ir profesinė kompetencija, grįsta žinių, vertybių ir įgūdžių vienovė bei interakcija.

IŠVADOS

1. Smurtas yra jėga, kuri kiekvieną gąsdina, skaudina ir žaloja bei priverčia vieną asmenį paklusti kito valiai. Tai žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių pažeidimas. Lietuvoje priimta ir galioja nemažai teisės norminių aktų, kurie juridškai suteikia gana daug teisių, socialinių garantijų nusikaltimų aukoms, tad negalima teigti, jog Lietuvos Respublikos įstatymai nedraudžia smurto. Tačiau Lietuvoje nėra nė vieno specialaus įstatymo arba poįstatyminio akto, kuris būtų skirtas specialiai šeiminio (buitinio) smurto aukoms. Smurtą šeimoje patyrusios moterys patiria sunkią traumą, kuriai įveikti dažniausiai reikalinga specialistų pagalba. Be šeimos narių ir draugų šeiminio smurto aukoms pagalba teikiama psichologinių tarnybų, krizių centruose, palaikymo programomis ir pan.

2. Atlikto tyrimo duomenų pagrindu galima teigti, kad smurtą šeimoje patyrusios moterys geba sėkmingai resocializuotis krizių centre. Po trauminių įvykių moterys

abejoja savimi ir kitais, jų savivarba būna pažeista pažeminimo, kaltės, bejėgiškumo patirčių. Pagalbos smurtą šeimoje patyrusioms moterims procese labai svarbu yra palaikymas, empatija, dėmesingumas, paramos, saugumo jausmo suteikimas, supratimas, išklausa bei galios atkūrimas, siekiant įgalinti moterį savarankiškai priimti sprendimus ir jaustis svarbia, atsakinga už save. Iš bejėgių, uždarų, kaltinančių save ir kitus, jos tampa drąsiosiomis, laisvomis, savimi pasitikinčiomis, savarankiškomis, t. y. pakeičia elgesį, vertybines nuostatas bei požiūrį į save ir kitus. Socialinio palaikymo dėka išgyvena visus dvasinio gijimo etapus: neigimą, pyktį, derėjimąsi, depresiją, susitaikymą.

Literatūra

1. Giddens A. Sociologija. Kaunas: UAB „Poligrafija ir informatika“, 2005.
2. Gilligan J. Smurtas. Apmąstymai apie nacionalinę epidemiją. Vilnius: „ALF/VAGA“, 2007.
3. Gustainienė M. Smurto prieš moteris priežastys ir prevencija. Sociologija. Mintis ir veiksmas, 2005; 1.
4. Herman J. L. Trauma ir išgyjimas. Prievartos pasekmės – nuo buitinio smurto iki politinio teroro. Vilnius: VAGA, 2006.
5. Kast, V. (2002). Atsisveikinimas su aukos vaidmeniu: gyventi savo gyvenimą. Vilnius: Dialogo kultūros inst.
6. Kubler – Ross E. Apie mirtį ir mirimą. Vilnius: Katalikų pasaulis, 2008.
7. Linn D., Linn M. Gyvenimo žaizdų gydymas. Vilnius: Katalikų pasaulis, 2003.
8. Liobikienė I. Sociologinių tyrimų metodika. Kaunas: Technologija, 2003.
9. May G. G. Priklausomybė ir malonė. Meilė ir dvasingumas gydant priklausomybės ligas. Vilnius: Katalikų pasaulis, 2004.
10. Palavinskienė B., Vidrinskaitė S. Smurtas prieš moteris. Feminizmas, visuomenė, kultūra, 2002; 4.
11. Puidokienė D. Kompleksinė pagalba nuo prekybos žmonėmis nukentėjusioms seksualinio išnaudojimo aukoms: Klaipėdos miesto institucijų bendradarbiavimo patirtis. Tiltai, 2008; 4.
12. Purvaneckas A., Purvaneckienė G. Moteris Lietuvos visuomenėje. Vilnius: „Danielius“, 2001.
13. Purvaneckienė G. Bendromis jėgomis užkirskime kelią smurtui. Smurto prieš moteris problema šiandieninėje Lietuvoje: konferencijos pranešimai, 1997; 6 – 10.
14. Reingardienė J. Socialinis prievartos prieš moterį šeimoje kontekstas Lietuvoje. Daktaro disertacijos santrauka. Kaunas: VDU, 2001.
15. Ruškus J., Mažeikienė N., Blinstrubas A., Balčiūnas S. (2005). Prekybos moterimis ir prostitucijos aukų reabilitacija ir reintegracija. Šiauliai: ŠU leidykla, 2005.
16. Teisiniai ir praktiniai patarimai moterims, patyrusioms prievartą šeimoje. Vilnius: lygių galimybių plėtros centras, 2004.
17. Uscila R. Organizacijų, teikiančių paslaugas ir paramą nukentėjusioms nuo nusikalstamų veikų moterims, sistemos vertinimas. Pedagogika, 2007.
18. Vidrinskaitė S. Smurto prieš moteris teisinė kvalifikacija. Smurto prieš moteris problema šiandieninėje Lietuvoje: konferencijos pranešimai, 1997; 44 – 47.
19. Zohar D., Marshall I. Dvasinis kapitalas: gerovė, kuri gali padėti išlikti. Vilnius: Tyto alba, 2006.

THE RESOCIALIZATION OF WOMEN WHO HAVE EXPERIENCED AND/OR ARE EXPERIENCED VIOLENCE IN THE FAMILY: THE EXPERIENCE OF THE CENTRE OF CRISIS

Indrė Dirgėlienė, Onutė Jundulaitė

Summary

Key words: resocialization, violence, women, crisis.

This article should reveal the resocialization of women who have experienced and/or are experienced violence in family in the context or experience of the centre of crisis. Women who have experienced violence in the family suffer difficult trauma to overcome which they frequently need help from people living in the neighbourhood. After traumatic events women are doubting of themselves and others, their selfrespect is usually broken by humiliation, fault, experiences of helplessness. In the process of help for women who have experienced violence in the family especially important are support, empathy, attention, maintenance, rendering the feeling of safety, comprehension, complying their requests and the restoration of power trying to enable a woman to make decisions independently and feeling important, responsible for herself, changing behaviour, material and spiritual values and the standpoint to herself and others. The purpose of the investigation is to research the possibilities of resocialization of women who have experienced and/or are experiencing violence in the family in the centre of crisis. The methods of

investigation: interviews. There are questioned 5 respondents using the method of the interview. The data of the investigation show that women who have experienced violence suffer 5 stages of emotional wounds: negation, anger, negotiations, depression and emancipation, during which change behaviour of women, attitude of material and spiritual values, standpoint to themselves and others, traumatic situation. From helpless, reserved, accusing themselves and others they become courageous, free, self – confident, independent, who are able to live without violence. It is possible to affirm that life in the centre of crises helps women who have experienced violence to resocialize.

Correspondence to: indre.dirgeliene@gmail.com

Gauta 2011-07-04

